

Juridinių asmenų atsakomybė už nusikaltimus aplinkai

Emilija Kiškytė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
2-o kurso studentė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius
El. paštas: emilija.kiskyte@tf.stud.vu.lt

Gustė Latvytė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
2-o kurso studentė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius
El. paštas: guste.latvyte@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius lekt. Darius Prapiestis

El. paštas: darius.prapiestis@tf.vu.lt

Santrauka. Klimato kaitos kontekste juridinių asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn už nusikaltimus aplinkai yra itin reikšmingas, bet tuo pat metu problematiškas dėl įvairių priežasčių. Vienas didžiausių iššūkių yra tai, kad dauguma šių nusikaltimų yra apskritai neužfiksuojami – tai lemia, jog ši sritis pasižymi ypač dideliu latentiskumu. Šiame moksliniame straipsnyje siekiama išanalizuoti, kodėl būtina efektyviau taikyti baudžiamąją atsakomybę juridiniams asmenims, pažeidžiantiems aplinkosaugos įstatymus. Straipsnyje bus nagrinėjamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas) XXXVIII skyriaus taikymas juridinių asmenų atžvilgiu aplinkosaugos srityje. Pirmiausia, darbe bus aptariamos nusikaltimų aplinkai ir juridinių asmenų sampratos. Tuomet, pasitelkiant statistinius duomenis, bus atliekama užregistruotų nusikaltimų bei teismų praktikos analizė. Galiausiai, bus identifikuoti esminiai trukdžiai, lemiantys šių nusikaltimų neištiriamumą. Esminiais problemineis aspektais gali būti įvardijami juridinio asmens kaltės įrodinėjimo specifikos keliama sunkumai, taip pat daugelyje straipsnių, numatančių atsakomybę už nusikaltimus aplinkai, naudojami labai abstraktūs vertinamieji kriterijai, bei netinkamas finansinių resursų paskirstymas. Tokios procesinės bei finansinės kliūtys nulemia tai, jog daugelis tokio pobūdžio nusikaltimų lieka neištirti arba išvis nepastebėti. Tai parodo, kad juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus aplinkai realizavimas yra itin „tamsi“ vieta Lietuvos baudžiamojoje teisėje.

Pagrindiniai žodžiai: juridiniai asmenys, nusikaltimai aplinkai, aplinkos apsauga, baudžiamoji atsakomybė.

Summary. *In the context of climate change, holding legal entities criminally liable for environmental crimes is extremely important, but at the same time problematic for various reasons. One of the biggest obstacles is that most of these crimes are not recorded at all, which means that this area is particularly latent. This scientific article aims to analyze why it is necessary to apply criminal liability more effectively to legal persons who violate environmental laws. The article will examine the application of Chapter XXXVIII of the Criminal Code of the Republic of Lithuania (hereinafter referred to as the Criminal Code) to legal persons in the field of environmental protection. First, the article will discuss the concepts of environmental crimes and legal persons. Then, using statistical data, an analysis of recorded crimes and court practice will be carried out. Finally, the main obstacles preventing the investigation of these crimes will be identified. The main problems include the difficulties of proving the guilt of a legal entity, the use of very abstract assessment criteria in many articles regulating liability for environmental crimes, and the inappropriate allocation of financial resources. Such procedural and financial obstacles mean that many crimes of this nature remain uninvestigated or go completely unnoticed. This shows that the impunity of legal entities for environmental crimes is a particularly “dark” area of Lithuanian criminal law.*

Key words: *legal entities, environmental crimes, environmental protection, criminal liability.*

|vadas

Temos aktualumą lemia tai, jog aplinkos apsaugos svarba didėja dėl spartėjančios industrializacijos, kuri neabejotinai daro didelę žalą bendrai planetos ekologinei būklei. Dėl juridinių asmenų prigimties ir masto jų padaryti nusikaltimai aplinkai yra vienas reikšmingiausių šios problemos didėjimą lemiančių aspektų. Visgi baudžiamosios atsakomybės už tokio pobūdžio nusikaltimus realizavimas Lietuvoje lieka vienu kebliausių klausimų dėl finansinių bei procesinių priežasčių. Tai sąlygoja ypač didelį šių nusikaltimų latentiškumą.

Straipsnio originalumas pasireiškia tuo, jog iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo už nusikaltimus aplinkai klausimas yra mažai tiriamas. Šiame moksliniame straipsnyje remtasi ne tik egzistuojančia teisine literatūra, bet ir atlikta užregistruotų nusikaltimų aplinkai bei teisme nagrinėtų bylų analize. Atlikus duomenų tyrimą, paaiškėjo, kad nustatytų ir ištirtų pažeidimų yra visai nedaug – tai suponuoja menką šios problemos ištirimo laipsnį.

Atitinkamai, šio darbo tikslas yra atskleisti baudžiamosios atsakomybės realizavimo už juridinių asmenų padarytus nusikaltimus aplinkai veiksmingumo svarbą baudžiamojoje teisėje.

Pagrindiniai šio darbo uždaviniai: 1) aptarti nusikaltimų aplinkai ir juridinių asmenų sampratas; 2) pateikti užregistruotų nusikaltimų aplinkai statistiką Lietuvoje; 3) palyginti fizinių ir juridinių asmenų padarytų nusikaltimų aplinkai mastą; 4) aptarti teismų praktikos, susijusios su juridinių asmenų padarytais nusikaltimais aplinkai, tendencijas; 5) išryškinti baudžiamosios atsakomybės už juridinių asmenų padarytus nusikaltimus aplinkai taikymo probleminius aspektus.

Šio tyrimo objektas – juridiniams asmenims taikoma atsakomybė už nusikaltimus aplinkai.

Norint pasiekti darbo tikslą buvo pasitelkti šie tyrimo metodai: kalbinis (lingvistikinis), empirinis, dedukcinis bei istorinis. Kalbinis (lingvistikinis) metodas taikomas siekiant išaiškinti nusikaltimų aplinkai bei juridinių asmenų sampratas. Empiriniu metodu siekiama pateikti bei išanalizuoti statistinius duomenis. Dedukcinis metodas padeda iš bendrų nuostatų išvesti logiškai pagrįstas išvadas. Istorinis metodas taikomas siekiant išanalizuoti Baudžiamojo kodekso pokyčius.

Darbui reikšmingi įvairaus pobūdžio šaltiniai. Didžiausias dėmesys skiriamas aktualiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – Konstitucinis Teismas) jurisprudencijai. Taip pat buvo skiriamas dėmesys Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktams, teisės literatūrai bei statistiniams duomenims.

1. Aplinkos apsaugos teisinis reguliavimas ir nusikalstamumas

1.1. Aplinkos apsaugos teisė Lietuvoje

Spartėjančios klimato kaitos kontekste aplinkos apsauga įgauna vis didesnę reikšmę tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Pirmiausia svarbu apsibrėžti aplinkos apsaugos sąvoką. Tai teisinių, organizacinių, techninių, biologinių bei socialinių priemonių sistema, kuria siekiama apsaugoti gamtinę ir socialinę aplinką¹. Dėl aplinkos apsaugos svarbos bei aktualumo, aplinkos apsaugos teisė yra tapusi savarankiška teisės šaka. Ši teisės šaka skirta sureguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su gamtos objektų ir išteklių racionaliu naudojimu, apsauga ir atkūrimu, švarios ir saugios socialinės aplinkos užtikrinimu, aplinkosaugos pažeidimų prevencija ir teisinės atsakomybės pažeidėjams taikymu².

Teisė į sveiką, švarią aplinką yra viena pagrindinių žmogaus teisių³. Šios teisės užtikrinimas įmanomas tik tada, kai visuomenė vadovaujasi tam tikrais aplinkos apsaugos reikalavimais, kurių veikimas neįmanomas be valstybės aparato įsikišimo.

¹ MONKEVIČIUS, Eduardas; MIŠKINIS, Algirdas; MEŠKYS, Linas ir kt. (2011). *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, p. 23.

² MONKEVIČIUS, Eduardas (2006). *Žemės teisė*. Monografija. Vilnius: Justitia, p. 15.

³ VENCKUS, Zenonas (2015). *Aplinkos apsaugos teisė*. Mokomoji knyga. Vilnius: Litera, p. 45.

Taip atsirado valstybės aplinkosauginė funkcija⁴. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) nustatyti natūralios gamtinės aplinkos, jos atskirų objektų naudojimo ir apsaugos santykių teisinio reguliavimo pagrindai. Konstitucijos 53 straipsnyje⁵ numatyta valstybės ir kiekvieno asmens pareiga saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių. Konstitucijos 54 straipsnis konkretizuoja aplinkos apsaugos principo elementus – valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga, prižiūri, kad su saiku būtų naudojami, taip pat atkuriami ir gausinami gamtos ištekliai. Įstatymu draudžiama niokoti žemę, jos gelmes, vandenį, teršti vandenį ir orą, daryti radiacinį poveikį aplinkai bei skurdinti augaliją ir gyvūniją. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad natūralią gamtinę aplinką, gyvūniją ir augaliją, atskirus gamtos objektus ir ypač vertingas vietas Konstitucija traktuoja kaip visuotinę reikšmę turinčias nacionalines vertybes. Konstitucijos 54 straipsnyje įtvirtinti aplinkos apsaugos pagrindai yra viešasis interesas, kurį garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė. Taip pat iš šio straipsnio kyla pareigos ir visiems Lietuvos Respublikos teritorijoje esantiems asmenims – jie privalo susilaikyti nuo tokių veiksmų, kuriais būtų daroma žala žemei, jos gelmėms, vandeniui, orui, augalijai ir gyvūnijai. Įstatymų leidėjas turi uždrausti veiksmus, darančius žalą natūraliai gamtinei aplinkai, jos objektams, ir nustatyti teisinę atsakomybę už tokius veiksmus⁶.

Pagrindinis įstatymas, reguliuojantis aplinkos apsaugą Lietuvoje, yra Aplinkos apsaugos įstatymas. Šis įstatymas reguliuoja visuomeninius santykius bei nustato pagrindines juridinių ir fizinių asmenų teises ir pareigas aplinkosaugos srityje (2 straipsnis)⁷. Šis įstatymas apibrėžia pagrindines aplinkos apsaugos teisei reikšmingas sąvokas, o jo pagrindu priimami kiti gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos apsaugą numatantys įstatymai bei kiti teisės aktai. Kituose įstatymuose vartojama aplinkos sąvoka suvokiama taip pat kaip Aplinkos apsaugos įstatyme⁸. Su Aplinkos apsaugos įstatymu tiesiogiai susiję specialieji įstatymai, kuriuos galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) pagrindinio Aplinkos apsaugos įstatymo normas papildantys ir išplėtojantys vadinamieji vertikalieji įstatymai (pvz.: Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas); ir 2) konkrečių gamtos išteklių naudojimą ir apsaugą reguliuojantys vadinamieji horizontalieji įstatymai (pvz.: Miškų įstatymas)⁹.

⁴ DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė; MARCIJONAS, Antanas; MONKEVIČIUS, Eduardas ir kt. (2004). *Lietuvos teisės pagrindai*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, p. 270.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 14/02.

⁷ Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992 m. sausio 21 d. Nr. I-2223. *Lietuvos aidas*, 1992, 20-0.

⁸ ŽVAIGŽDINIENĖ, Indrė (2008). *Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai*. Vilnius: Justitia, p. 12.

⁹ MONKEVIČIUS, Eduardas; MIŠKINIS, Algirdas; MEŠKYS, Linas ir kt. (2011). *Aplinkosaugos teisė*. Vilnius: Justitia, p. 37.

Apibendrinant, aplinkos apsaugos teisė Lietuvoje yra grindžiama konstituciniais principais, įpareigojančiais tiek valstybę, tiek kiekvieną asmenį. Sisteminiis šios teisės šakos reguliavimas, apimantis tiek Konstitucijos nuostatas, tiek žemesnės teisinės galios norminius aktus, sudaro išsamų bei nuoseklų teisinį pagrindą aplinkos apsaugai.

1.2. Nusikaltimų aplinkai samprata ir mastas

Pagal Baudžiamąjį kodeksą, nusikaltimas tai pavojinga ir baudžiamajame įstatyme uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta būtent laisvės atėmimo bausmė (11 straipsnis)¹⁰. Nusikaltimų aplinkai samprata nėra visuotinai sutarta tarptautinių lygmeniu. Pagal Jungtinių Tautų aplinkos programos (angl. UNEP) ir INTERPOL atliktą vertinimą, nusikaltimų aplinkai samprata dažniausiai apima neteisėtus veiksmus, darančius didelę žalą aplinkai, kurių tikslas – naudos gavimas asmenims, grupėms ar įmonėms iš gamtos išteklių naudojimo, sugadinimo, prekybos ar vagystės, įskaitant, bet neapsiribojant, rimtais nusikaltimais ir tarptautinio masto organizuotu nusikalstamumu¹¹. Nusikaltimai aplinkai yra patys sunkiausi aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimai. Tai tokia pavojinga visuomenei ir ekologiškai žalinga veika (veikimas arba neveikimas), kuri sukelia (gali sukelti) itin sunkius ekologinius padarinius¹².

Teisinėje literatūroje sutariama, kad aplinkos sritis turi būti reguliuojama centralizuotai dėl paties reguliavimo dalyko specifikos, kadangi daugeliu atveju vienos valstybės skleidžiama tarša neapsiriboja jos sienomis¹³. Būtent dėl tokios specifikos, ES jau ilgą laiką traktuoja aplinkos apsaugą kaip vieną kertinių Sąjungos uždavinių. Pagal Europos Sąjungos sutarties¹⁴ 3 straipsnio 3 dalį ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo¹⁵ (toliau – SESV) 191 straipsnį, Europos Sąjunga (toliau – ES) yra įsipareigojusi užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygį ir gerinti aplinkos kokybę. Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartijos¹⁶ 37 straipsnis įtvirtina nuostatą, jog aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į Sąjungos politiką ir užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus. Baudžiamosios teisės taikymo svarbą juridiniams asmenims už nusikaltimus aplinkai patvirtina ir Europos

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.

¹¹ United Nations Environment Programme; INTERPOL (2016). *The Rise of Environmental Crime*, p. 17 [online]. <https://2cm.es/1nW4G>.

¹² VENCKUS, Zenonas (2015). *Aplinkos apsaugos teisė*. Mokomoji knyga. Vilnius: Litera, p. 45.

¹³ KRAMMER, Ludwig (2003). *European Environmental Law*. Aldershot: Ashgate/Dartmouth, p. 372; LEE, Maria (2005). *EU Environmental Law: Challenges, Change and Decision Making*. Oxford and Portland: Hart Publishing, p. 3.

¹⁴ Europos Sąjungos Sutartis (suvestinė redakcija). *EUR-Lex*. 2016/C 202/01.

¹⁵ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). *EUR-Lex*. 2016/C 202/01.

¹⁶ Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartija. *EUR-Lex*. 2016/C 202/02.

Parlamento ir Tarybos direktyva 2024/1203¹⁷, kuri pakeitė 2008/99/EB¹⁸ direktyvą. Pastarosios direktyvos 7 straipsnis nustatė bendro pobūdžio pareigą valstybėms narėms užtikrinti, kad juridiniams asmenims, pripažintiems atsakingais už aplinkos apsaugos pažeidimus, būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios sankcijos. Tačiau ši nuostata buvo formuluojama abstrakčiai ir nekonkretizavo nei sankcijų rūšių, nei jų apimtį ar minimalaus griežtumo. Dėl to valstybėms narėms buvo palikta plati diskrecija spręsti, kokias konkrečias priemones taikyti, o praktikoje tai lėmė nevienodą direktyvos įgyvendinimą ir situacijas, kai juridiniams asmenims taikomos sankcijos nebuvo pakankamai atgrasančios, ypač didelių korporacijų atžvilgiu¹⁹. Remiantis tokiu nesuderinamumu ir skirtingu direktyvos įgyvendinimu tarp valstybių narių reikėjo imtis veiksmingų sprendimų, kurie šiuos skirtumus panaikintų. Jau 2024 m. balandžio 11 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2024/1203 iš esmės pakeitė šį požiūrį ir reikšmingai sugriežtino reikalavimus juridinių asmenų atsakomybei²⁰. Naujosios direktyvos 7 straipsnyje ne tik pakartojami veiksmingumo, proporcingumo ir atgrasymo principai, bet ir detalai nustatoma, kokios sankcijos ar priemonės turi būti taikomos juridiniams asmenims. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog pirmą kartą ES lygmeniu buvo aiškiai numatytas išsamus galimų baudžiamųjų priemonių sąrašas – nuo įpareigojimo atkurti aplinką, kuriai buvo padaryta žala ar atlyginti žalą iki veiklos apribojimų, viešojo finansavimo netekimo, teisminės priežiūros, o kraštiniais atvejais – net juridinio asmens likvidavimo. Galima teigti, jog Direktyva 2024/1203 ne tik pakeičia, bet ir iš esmės sustiprina Direktyvos 2008/99/EB nuostatas, kadangi buvo pereita nuo deklaratyvių, neindividualizuotų sankcijų prie griežtų bei detalių. Tai aiškiai rodo ES siekį stiprinti aplinkos apsaugą baudžiamosios teisės priemonėmis ir užtikrinti, kad aplinkosaugos pažeidimai juridiniams asmenims nebeliktų nebaudžiami. Pagal SESV 288 straipsnį, „direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus“²¹. Taigi ir Lietuva, įstojusi į ES 2004 m., turėjo prisiimti ES įsipareigojimus aplinkos apsaugai.

Nepaisant tarptautinio ir nacionalinio lygio įsipareigojimų, statistika rodo, kad žala aplinkai ne tik nemažėja, bet ir sparčiai auga. Nusikaltimai aplinkai yra ketvirta pagal mastą organizuota nusikalstama veikla pasaulyje po prekybos narkotikais, prekybos

¹⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. balandžio 11 d. direktyva 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis. OL L 1203, 2024, p. 1.

¹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. lapkričio 19 d. direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę. OL L 328, 2008, p. 28–37.

¹⁹ CHRISTINA, Olsen Lundh (2024). The Revised EU Environmental Crime Directive. *Eucrim*, 2/2024, p. 164–172 [online]. <https://eucrim.eu/articles/the-revised-eu-environmental-crime-directive/>.

²⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. balandžio 11 d. direktyva 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis. OL L 1203, 2024, p. 1.

²¹ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). *EUR-Lex*. 2016/C 202/01.

žmonėmis ir klastojimo, o šių nusikaltimų mastas kasmet didėja 5–7 proc.²² Statistiškai fiksuojamas nusikaltimų aplinkai augimas atskleidžia esamus nacionalinių prevencijos sistemų trūkumus. Klimato kaitos kontekste tampa akivaizdi būtinybė sustiprinti tiek šių nusikaltimų prevenciją, tiek žalos aplinkai kontrolę. Žmogaus poveikis aplinkai labiausiai siejasi su aplinkos išteklių naudojimu, kadangi savo poreikiams tenkinti žmogus viską ima iš gamtos²³. Augant žmonių populiacijai, sparčiai intensyvějant gamtos išteklių naudojimui, didėja ir taršos lygis. Jau pasiektas toks taršos lygis, kai gamta natūraliai nepajėgia apsivalyti, tad efektyvią aplinkos apsaugą nuo taršos turi reguliuoti valstybė²⁴. Taigi, akivaizdu, kad aplinkos būklei sparčiai prastėjant, aplinkos ir visuomenės poreikių derinimui užtikrinti valstybė privalo ne tik reguliuoti ūkinę veiklą, bet ir įtvirtinti teisinės atsakomybės mechanizmus už aplinkos apsaugos normų pažeidimus.

2. Juridinio asmens atsakomybės samprata

2.1. Juridinio asmens samprata

Juridiniai asmenys tai specifinių požymių turintys susivienijimai, kurių atsiradimą lėmė sudėtingesnė visuomenės sandara ir sparti komercinių santykių raida. Idėja plėsti civilinės teisės subjektų ratą kilo dar romėnų teisėje, tačiau juridinio asmens sąvoka nebuvo suformuota nei tada, nei viduramžiais. Praktinę reikšmę ši kategorija įgavo tik Naujaisiais amžiais, XIX a. viduryje–pabaigoje, technologijų ir ekonomikos šuolio laikotarpiu²⁵.

Teisinėje literatūroje juridinio asmens definicijų yra daug. Vienos jų apibūdina juridinį asmenį kaip fizinių asmenų grupių turtinių interesų personifikacijos priemonę²⁶, kitos – kaip realią organizaciją, egzistuojančią atskirai mokesčiais tikslais²⁷. Realybės teorijos šalininkai teigia, kad juridinis asmuo veikia savarankiškai ir negali būti tapatinamas su jį sudarančiais asmenimis²⁸. Pagal H. Klovo sampratą, juridinis asmuo tai juridinė esybė, siekianti patvaraus tikslo, egzistuojanti nepriklausomai nuo atskirų asmenų. Tokiam asmeniui reikalinga: 1) tikslas, kurio vienas fizinis asmuo

²² Europos Komisijos 2025 m. liepos 29 d. pasiūlymas dėl Tarybos sprendimas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę sudarymo Europos Sąjungos vardu. 2025/0244/NLE/.

²³ VENCKUS, Zenonas (2008). *Aplinkos apsaugos politika ir teisė*. Vilnius: Technika, p. 89.

²⁴ VENCKUS, Zenonas (2008). *Aplinkos apsaugos politika ir teisė*. Vilnius: Technika, p. 90.

²⁵ MIZARAS, Vytautas (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, p. 142–144.

²⁶ VITKEVIČIUS, Pranciškus; VĖLYVIS, Stasys; MIKELĖNAS, Valentinas ir kt. (1998). *Civilinė teisė*. Vadovėlis. Kaunas: Vija, p. 143.

²⁷ BLACK, Henry Campbell (1990). *Black's Law Dictionary*. 6th edition. St. Paul, MN: West Publishing Co, p. 368.

²⁸ GREIČIUS, Rimgaudas (2007). *Privataus juridinio asmens fiduciarinės pareigos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 79.

negalėtų pasiekti; 2) priemonės–žmonės ir (ar) turtas; 3) valstybės teisinis pripažinimas²⁹.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.33 str. 1 d. juridinių asmenų apibrėžia kaip įmonę, įstaigą ar organizaciją, kuri savo vardu gali įgyti teises bei pareigas ir būti ieškovu ar atsakovu teisme³⁰. Juridiniai asmenys atribojami pagal pirminius požymius (organizacinis vieningumas, civilinis teisnumas ir veiksnumas, civilinis procesinis teisnumas ir veiksnumas) bei išvestinius, kurie pirminius papildo ir detalizuoja³¹.

Taigi, juridinio asmens sąvoka teisinėje literatūroje išlieka daugiareikšmė ir diskusinė, o vieningos definicijos nebuvimas atspindi šio instituto funkcinių sudėtingumą.

2.2. Juridinio asmens atsakomybės įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kilmė nėra tiksliai nustatyta. Istoriskai šis institutas kildinamas iš bendrosios teisės sistemos valstybių. Būtent jose jau XIX a. viduryje pradėta taikyti baudžiamoji atsakomybė įmonėms, t. y. būtent tuo metu bendrojoje teisės sistemoje buvo suformuluotos priemonės, kurios leido taikyti bausmę ne tik fiziniams asmenims. Tuo laikotarpiu vystėsi ir paskatinamosios atsakomybės (angl. vicarius liability) konstrukcija, kuri leido taikyti baudžiamąją atsakomybę darbdaviui už jam pavaldžių darbuotojų nusikaltimus. XIX a. daugumoje Europos valstybių buvo laikomasi nuostatos, kad juridinis asmuo negali padaryti nusikalstamos veikos, tačiau jau nuo 1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, ES valstybės narės ėmė efektyviai bendradarbiauti baudžiamosios teisės srityje, ypač kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu, neteisėtu žmonių gabenimu, nusikaltimais vaikams, narkotikų ir ginklų kontrabanda, korupcija ir kt. Atsižvelgiant į tai, daugumoje pastaraisiais metais priimamų ES dokumentų, susijusių su baudžiamąja teise, numatoma šalių narių pareiga taikyti atsakomybės priemones juridiniams asmenims. Daugelyje valstybių narių negalima būtų to padaryti nepakeitus esminių nacionalinės teisės principų³². Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose ratifikuotos šios dvi tarptautinės sutartys – Europos Tarybos 1999 m. Europos baudžiamosios teisės konvencija prieš korupciją bei Jungtinių Tautų 2000 m. konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Analogišką pareigą valstybėms narėms bendradarbiauti baudžiamosios teisės srityje nustato ir ES 1995 m. konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos

²⁹ KLOVAS, H (1938). Juridinio asmens sąvoka. *SOTER: religijos mokslo žurnalas*, p. 3–21. [interaktyvus] <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/e10d63ed-1b34-4241-bc07-4f294247dbed/content>.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 74-2262.

³¹ MIZARAS, Vytautas (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, p. 142–144.

³² DRAKŠAS, Romualdas (2004). Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika. *Teisė*, 53, p. 68–79.

Antrasis protokolą. Būtent šios tarptautinės sutartys nustato juridinių asmenų atsakomybės sąlygas, jose numatytų nusikalstamų veikų, už kurių padarymą atsako juridiniai asmenys, sąrašą, bausmių, taikomų juridiniams asmenims, rūšis ir kitus su juridinių asmenų atsakomybe susijusius aspektus³³.

Lietuvos Respublikoje būtent Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis³⁴ numato juridinio asmens atsakomybę. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje nustatytos šios juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už fizinio asmens padarytą veiką sąlygos: 1) juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje nurodyta juridinių asmenų atsakomybė; 2) nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo, kuris atitinka Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 ar 3 dalyje nurodytus požymius, siejančius jį su juridiniu asmeniu; 3) nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais³⁵.

Tuo remiantis akivaizdu, jog juridinio asmens atsakomybė už padarytus nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, numatytus Baudžiamajame kodekse, yra išvestinė, t. y. juridinis asmuo laikomas padariusiu nusikalstamą veiką tik tuo atveju, jei ją padarė fizinis asmuo, veikdamas jo naudai arba interesais. Remiantis Baudžiamojo kodekso nuostatomis fiziniai asmenys skirstomi į dvi kategorijas:

- 1) fizinis asmuo, veikęs individualiai arba juridinio asmens vardu, jei jis eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:
 - (i) atstovauti juridiniam asmeniui arba;
 - (ii) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba;
 - (iii) kontroliuoti juridinio asmens veiklą;
- 2) fizinis asmuo, kuris yra juridinio asmens darbuotojas arba įgaliotas asmuo, jei veika padaroma nesant anksčiau nurodyto vadovaujančio fizinio asmens pakankamos priežiūros arba kontrolės³⁶.

3. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus aplinkai

Užtikrinti, kad juridiniai asmenys laikytųsi aplinkosaugos teisės reikalavimų patitkeliamas valstybės prievartos mechanizmas, pasireiškiantis per teisinės atsako-

³³ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ČEPAS, Algimantas; DRAKŠAS, Romualdas (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 120–126.

³⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugšėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas. 2018 m. lapkričio 8 d. teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga [interaktyvus]. <https://2cm.es/1iVr/>.

³⁶ ŠULIJA, Vytautas; ŠULIJA, Gintautas (2003). Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, p. 91–105.

mybės taikymą. Pažeidę aplinkosaugos teisės normas, juridiniai asmenys traukiami civilinėn, baudžiamojon arba administracinėn atsakomybėn. Lietuvos teisinis reguliavimas istoriškai labiau orientuotas į civilinę atsakomybę ir žalos atlyginimo mechanizmą. Visgi pripažįstama, kad prevencija yra racialesnis sprendimo metodas nei žalos šalinimas jau jai atsiradus. Tai grindžiama tuo, kad žalos išvengimas dažnai kainuoja pigiau, o kartais žalos visai neįmanoma atlyginti dėl nusikaltimų aplinkai pobūdžio³⁷.

Civilinės atsakomybės neveiksmingumas skatino įtvirtinti juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę aplinkosaugos srityje. Teisės literatūroje teigiama, kad „vykstant pasauliniams globalizacijos procesams bei susiliejant multimilijoninėms bendrovėms vien civilinio teisinio nuostolių atlyginimo reguliavimo nebeužtenka, ypač kai siekiama apginti vartotojų interesus, neleisti monopolizuoti šalies rinkų, apsaugoti aplinką nuo taršos ir pan. Todėl už atskirus teisės pažeidimus būtina taikyti griežtesnes priemonės – baudas, juridinio asmens veiklos apribojimą arba likvidavimą“³⁸. Baudžiamoji atsakomybė, skirtingai nei kompensacinės sankcijos, gali užtikrinti bendrąją prevencinį poveikį. Realus baudžiamųjų įstatymų taikymas daro įtaką potencialiai linkusiems nusikalsti asmenims. Kitaip tariant, baudžiamaisiais draudimais siekiama užkirsti kelią nusikaltimams apskritai³⁹.

Baudžiamoji atsakomybė tai griežčiausia teisinė atsakomybės rūšis – ultima ratio (paskutinė priemonė). Jos esmė – asmens, padariusio nusikaltimą, pasmerkimas valstybės vardu⁴⁰. Toks baudžiamosios teisės pobūdis lemia prevencinę jos paskirtį – taikant griežčiausias sankcijas siekiama pademonstruoti, kad toks elgesys yra nepriimtinas ir taip daryti poveikį kitiems nusikalsti linkusiems asmenims. Baudžiamosios atsakomybės taikymą, pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus, lemia tai, kad kai kurie iš šių pažeidimų yra labai pavojingi žmonių sveikatai, gyvajai gamtai, padaro didelę žalą bei sukelia sunkių padarinių⁴¹.

Baudžiamoji atsakomybė už baudžiamuosius nusižengimus ir nusikaltimus, pažeidžiant aplinkosauginius teisės aktus, numatyta Baudžiamojo kodekso XXXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“. Pradinė 2000 m. Baudžiamojo kodekso redakcija apėmė 5 straipsnius, numatančius

³⁷ MEŠKYS, Linas (2008). Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. *Jurisprudencija*, 3 (105), p. 67–74.

³⁸ ŠULIJA, Vytautas; ŠULIJA, Gintautas (2003). Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, p. 91–105.

³⁹ AMBRAVIČIUS, Armanas; ČEPAS, Algimantas; DRAKŠIENĖ Anna ir kt. (1998). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, p. 25.

⁴⁰ AMBRAVIČIUS, Armanas; ČEPAS, Algimantas; DRAKŠIENĖ Anna ir kt. (1998). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, p. 57.

⁴¹ MARCIJONAS, Antanas; SUDAVIČIUS Bronius (1996). *Ekologinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas, p. 260.

atsakomybę už nusikaltimus aplinkai. Įgyvendinant ES ir tarptautinės teisės įsipareigojimus, kodeksas buvo papildytas ir sistema išsiplėtė iki 10 straipsnių – 270, 270¹, 270², 270³, 270⁴, 271, 271¹, 272, 273, 274. Šiuose straipsniuose numatyta teisinė atsakomybė už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimus, jeigu dėl to buvo padaryta didelės žalos gyvūnijai, augmenijai ar atsirado kitų sunkių padarinių aplinkai, už neteisėtą miško kirtimą, neteisėtą medžiojimą, neteisėtą žvejybą, saugomų teritorijų ar saugomų gamtos objektų sunaikinimą, suniokojimą.

3.1. Užregistruotų nusikaltimų aplinkai statistika

Nepaisant išsamaus teisinio reguliavimo, daugelis Baudžiamojo kodekso straipsnių, kurie numato atsakomybę už nusikaltimus aplinkai, yra faktiškai neveiksmingi („miegantys“). Pagal juos užregistruojama nedaug veikų, o kai kurie pažeidimai išvis nefiksuojami. Tai patvirtina didelį šios srities nusikaltimų latentiskumą ir kelia abejonių dėl aplinkosauginės teisės įgyvendinimo veiksmingumo.

Užregistruotų nusikaltimų aplinkai Lietuvoje statistinė analizė atskleidžia bendras tendencijas, kurios leidžia įvertinti aplinkosaugos teisės normų pažeidimų mastą Lietuvoje. Remiantis oficialiais Informatikos ir ryšių departamento duomenimis (prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>) 2004–2025 metų laikotarpiu, galima išskirti reikšmingiausius aspektus. Kai kurie Baudžiamojo kodekso straipsniai per daugiau nei 20 metų laikotarpį buvo taikyti vos kelis kartus, o kai kurie – nė karto:

- Baudžiamojo kodekso 270¹ (Neteisėta prekyba ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais) – nuo 2005 m.⁴² užregistruotas tik vienas pažeidimas (2009 m.);
- Baudžiamojo kodekso 270² (Neteisėtas atliekų gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną) – nuo 2011 m.⁴³ užregistruoti vos keli pažeidimai: 2012 m. (1), 2015 m. (2), 2016 m. (2), 2021 m. (1), 2022 m. (1), 2025 m. (1);
- Baudžiamojo kodekso 270³ straipsnis (Jūros teršimas iš laivų) – nuo 2015 m.⁴⁴ neužregistruotas nė vienas pažeidimas;
- Baudžiamojo kodekso 271¹ straipsnis (Statybą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų pažeidimas) – nuo 2010 m.⁴⁵ užregistruoti vos keli pažeidimai: 2011 m. (7), 2016 m. (1), 2017 m. (1), 2020 m. (3);
- Baudžiamojo kodekso 274 straipsnis (Neteisėtas saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimas, naikinimas, realizavimas ar kitoks disponavimas jais) – nuo 2003 m.⁴⁶ užregistruoti vos keli pažeidimai: 2006 m. (1), 2008 m. (1), 2011 m. (1).

⁴² Nurodyti metai, kuriais Baudžiamasis kodeksas papildytas atitinkamu straipsniu.

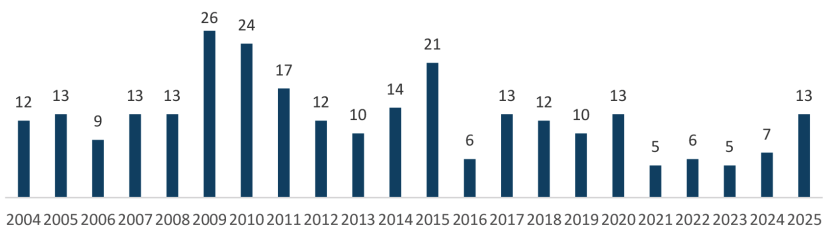
⁴³ Nurodyti metai, kuriais Baudžiamasis kodeksas papildytas atitinkamu straipsniu.

⁴⁴ Nurodyti metai, kuriais Baudžiamasis kodeksas papildytas atitinkamu straipsniu.

⁴⁵ Nurodyti metai, kuriais Baudžiamasis kodeksas papildytas atitinkamu straipsniu.

⁴⁶ Nurodyti metai, kuriais Baudžiamasis kodeksas papildytas atitinkamu straipsniu.

Net ir tie straipsniai, pagal kuriuos per šį laikotarpį užregistruota santykinai daugiau nusikaltimų – Baudžiamojo kodekso 270, 271, 272, 273 straipsniai – lyginant su kitomis Baudžiamajame kodekse numatytomis sritimis, nepasižymi aukštu užfiksuotų nusikaltimų skaičiumi. Dažniausiai taikomas Baudžiamojo kodekso 270 straipsnis (Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimas), pagal kurį registruotų nusikaltimų skaičius per nagrinėjamą laikotarpį svyruoja nuo 5 iki 26 atvejų per metus (žiūrėti 1 diagramą). Aukščiausias rodiklis užfiksuotas 2009 metais, o žemiausias 2021 ir 2023 metais.

1 diagrama. Užregistruoti Baudžiamojo kodekso 270 straipsnio nusikaltimai 2004–2025 m.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis. Priega per internetą: <<https://ird.lt/>>.

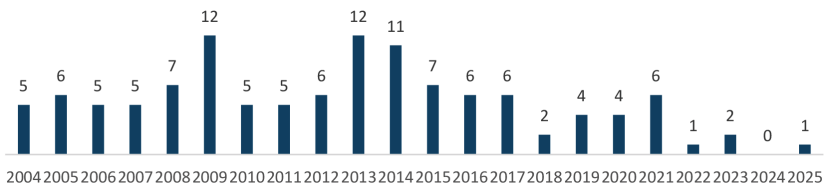
Baudžiamojo kodekso 271 straipsnis (Saugomų teritorijų ar gamtos paveldo objektų sunaikinimas ar suniokojimas) – registruotų nusikaltimų skaičius svyruoja nuo 0 iki 8 atvejų per metus (žiūrėti 2 diagramą). Šio straipsnio pažeidimų registravimas pasižymi žymiai mažesniu mastu, palyginti su Baudžiamojo kodekso 270 straipsniu.

2 diagrama. Užregistruoti Baudžiamojo kodekso 271 straipsnio nusikaltimai 2004–2025 m.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis. Priega per internetą: <<https://ird.lt/>>.

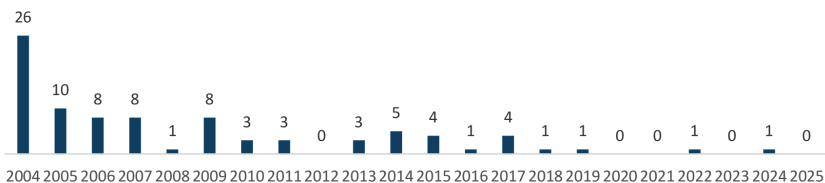
Baudžiamojo kodekso 272 straipsnis (Neteisėtas medžiojimas ar žvejojimas) – registruoti nuo 0 iki 12 nusikaltimų aplinkai per metus (žiūrėti 3 diagramą). Aukščiausias rodiklis užfiksuotas 2009 ir 2013 metais. Tačiau nuo 2021 metų pastebimas ryškus sumažėjimas: 2022 metais užregistruotas tik 1 pažeidimas, 2024 metais – 0, o 2025 metais – 1 atvejis.

3 diagrama. Užregistruoti Baudžiamojo kodekso 272 straipsnio nusikaltimai 2004–2025 m.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis. Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.

Baudžiamojo kodekso 273 straipsnis (Neteisėtas miško kirtimas ar pelkių naikinimas) – tendencija svyruoja nuo 0 iki 26 registruotų nusikaltimų per metus, nors pastaraisiais metais šis skaičius artimas nuliui (žiūrėti 4 diagramą). 2004 metais buvo užregistruoti 26 pažeidimai – tai aukščiausias rodiklis per visą analizuojamą laikotarpį. Visgi, laikui bėgant užregistruotų nusikaltimų skaičius mažėjo. Jau 2005–2011 metais skaičius ženkliai sumažėjo, o 2012–2023 metų laikotarpiu užfiksuoti tik pavieniai atvejai.

4 diagrama. Užregistruoti Baudžiamojo kodekso 273 straipsnio nusikaltimai 2004–2025 m.

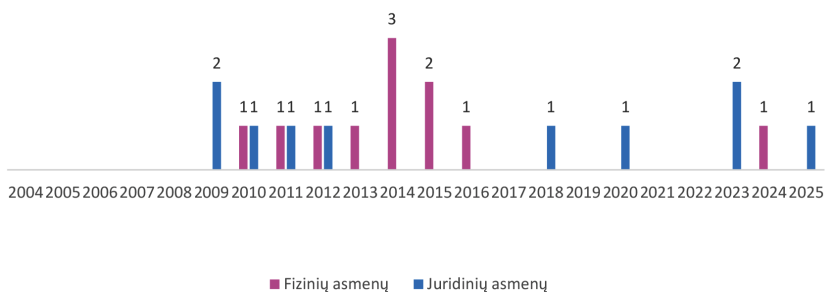
Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Informatikos ryšių departamento duomenimis. Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/>>.

Apibendrinant pateiktą nusikaltimų aplinkai statistiką, galima konstatuoti keletą esminių tendencijų. Pirma, daugeliu atvejų pastebimas ilgalaikis nusikaltimų registravimo mažėjimas, ypač akivaizdus Baudžiamojo kodekso 272 ir 273 straipsnių atžvilgiu. Antra, užregistruotų nusikaltimų skaičius išlieka santykinai nedidelis – dažniausiai tai vienaženkliai skaičiai per metus, o pagal kai kuriuos straipsnius pažeidimai išvis neregistruojami. Tačiau statistiniai duomenys ne visada atspindi tikrąją situaciją – dalis pažeidimų lieka neaptikti arba kvalifikuojami kaip administraciniai nusižengimai, todėl gali nepatekti į nusikaltimų statistiką. Ši problema ypač aktualiai kalbant apie juridinius asmenis, kurių vykdoma veikla dažnai sunkiau kontroliuojama nei fizinių asmenų.

3.2. Juridinių ir fizinių asmenų nusikaltimų aplinkai palyginimas

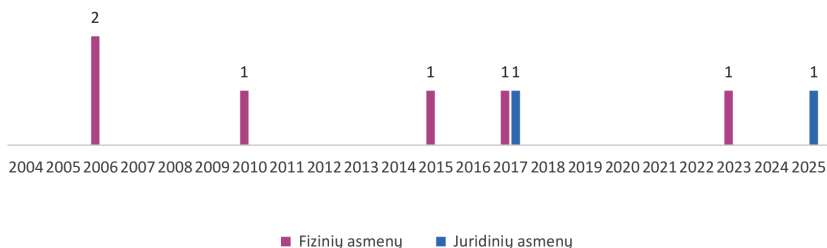
Analizuojant juridinių asmenų atsakomybę už nusikaltimus aplinkai, būtina išnagrinėti realią teisminę praktiką ir bylų statistiką, kadangi pagal Informatikos ir ryšių departamento duomenis nėra galimybės atskirti, kurie nusikaltimai padaromi fizinių asmenų, o kurie – juridinių. Ištyrus šiuos Baudžiamojo kodekso straipsnius, paaiškėjo, kad teisme per analizuojamą laikotarpį nagrinėtos bylos, susijusios su juridiniais asmenimis pagal šiuos straipsnius – 2701, 2702, 2703, 2704, 2711, 272, 273, 274.

Pagal surinktą informaciją, matyti, jog juridiniams asmenims atsakomybė už nusikaltimus aplinkai buvo taikyta tik pagal Baudžiamojo kodekso 270 ir 271 straipsnius. Analizuojamu laikotarpiu (2004–2025 m.) juridinių asmenų atžvilgiu spręstos vos kelios bylos pagal Baudžiamojo kodekso 270 straipsnį. Pagal Baudžiamojo kodekso 271 straipsnį jos faktiškai neegzistuoja – užfiksuotos tik dvi bylos (2017 ir 2025 m.). Tuo tarpu, bylų, kuriose subjektai yra fiziniai asmenys buvo daugiau. Tai rodo, kad baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus aplinkai Lietuvoje praktiškai taikoma tik fiziniams asmenims, o juridinių asmenų dalis bendrame nusikaltimų aplinkai kontekste lieka nereikšminga (žiūrėti 5 ir 6 diagramas).

5 diagrama. 2004–2025 teisme nagrinėtų bylų palyginimas, atsižvelgiant į veikos subjektą, pagal Baudžiamojo kodekso 270 straipsnį

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Infolex duomenimis. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/tp/>>.

6 diagrama. 2004–2025 teisme nagrinėtų bylų palyginimas, atsižvelgiant į veikos subjektą, pagal Baudžiamojo kodekso 271 straipsnį

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis: Infolex duomenimis. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/tp/>>.

Lyginant teismų praktiką dėl fizinių ir juridinių asmenų, akivaizdu, jog dažniausiai, bylų, susijusių su nusikaltimais aplinkai, subjektai yra fiziniai asmenys, o ne juridiniai asmenys. Iš pateiktų duomenų, aiškiai matyti, kad bylų, susijusių su nusikaltimais aplinkai, apskritai yra labai nedaug. Taigi, faktas, jog juridinių asmenų nusikaltimų, sprendžiamų teisme, skaičius yra dar mažesnis nei fizinių asmenų, leidžia daryti išvadą, kad juridinių asmenų nusikaltimai aplinkai Lietuvoje yra ypač opi problema.

3.3. Teismų praktikos formuojami kriterijai taikant baudžiamąją atsakomybę juridiniams asmenims už nusikaltimus aplinkai

3.3.1. Subjektyviosios pusės nustatymas teismų praktikoje

Konstitucinis Teismas ir LAT yra išaiškinę, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra ne atskira atsakomybės rūšis (forma), o išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės⁴⁷. LAT nurodė, kad nustatant ryšį tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens, reikia įvertinti, ar fizinio asmens padaryta nusikalstama veika ir jos sukeliama padariniais buvo suinteresuotas juridinio asmens savininkas (akcininkai). Teismas taip pat pabrėžė, kad juridinio asmens savininkas ar pagrindiniai juridinio asmens akcininkai, kurie turi sprendžiamojo balso teisę, fizinio asmens nusikalstamus veiksmus turi suvokti ir skatinti arba suvokti ir juos toleruo-

⁴⁷ ŠVEDAS, Gintaras; VERŠEKYS, Paulius; LEVON, Justyna ir kt. (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su) derinimo iššūkiai*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 89.

ti⁴⁸. Sprendžiant juridinio asmens kaltumo ir baudžiamosios atsakomybės klausimą, abipusis ryšys tarp kaltininko, fizinio asmens, ir trauktino baudžiamojon atsakomybėn juridinio asmens turi būti nustatytas. Tokio ryšio nebuvimas gali reikšti, kad fizinis asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, veikė savarankiškai ir savavališkai, o tokiu atveju juridinio asmens patraukimas baudžiamojon atsakomybėn reikštų objektyvų pakaltinimą, t. y. juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę nesant jo kaltės⁴⁹.

Teisiškai reikšmingą ryšį tarp fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos ir juridinio asmens padeda atskleisti juridinio asmens veiklą reglamentuojantys norminiai aktai, organizacinė struktūra, veiklos formavimas, įgyvendinimas ir pan. Pavyzdžiui, LAT 2023 m. balandžio 27 d. nutartyje, sprendamas dėl juridinio asmens kaltės, teismas atkreipė dėmesį ne tik į nuteistojo einamų pareigų funkcijas pagal norminius aktus, bet ir pagal juridinio asmens vidinius nuostatus⁵⁰. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad juridinio asmens, kaip nusikalstamos veikos subjekto, specifika <...> suponuoja ir jo kaltės specifiškumą – juridinio asmens kaltė sietina su fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens naudai ar jo interesais, kalte⁵¹. Kitoje byloje, 2025 m. birželio 10 d., teismas, priimdamas sprendimą dėl UAB „Akordas 1“ kaltumo nurodė, kad nuteistieji nusikaltimus atliko, „siekdami [statybos] darbus paspartinti, <...> kartu padidindami UAB „Akordas 1“ pajamas ir pelną“⁵². Šis aspektas taip pat aiškiai atskleistas LAT 2018 m. gegužės 15 d. nutartyje, kurioje teisėjų kolegija nurodė, kad „UAB „S“ generalinis direktorius, nusikalstamą veiką padarė <...> siekdamas sumažinti jo vadovaujamo juridinio asmens išlaidas, susijusias su atliekų transportavimu ir perdirbimu“⁵³.

3.3.2. Objektyviosios pusės nustatymas teismų praktikoje

Straipsnių, kuriuose uždrausti nusikaltimai aplinkai, normų dispozicijos yra blatinės. Tai reiškia, kad jų požymiai atskleisti ir paaiškinti gamtos apsaugos klau-

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-119-719/2024.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-654/2025.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.

mus reglamentuojančiuose įstatymuose. Šios nusikalstamų veikų sudėtys yra materijalios, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti būtina sąlyga yra konkrečiame straipsnyje nustatytų padarinių atsiradimas⁵⁴. Pavyzdžiui, Baudžiamojo kodekso 270 straipsnyje nustatyti padariniai gali pasireikšti: 1) pavojaus daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai sukėlimu; 2) didelės žalos gyvūnijai, augalijai padarymo ar kitų sunkių padarinių aplinkai atsiradimo grėsmė (Baudžiamojo kodekso 270 straipsnio 1 dalis); 3) didelės žalos padarymu orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams ar kitų sunkių padarinių aplinkai atsiradimu (Baudžiamojo kodekso 270 straipsnio 2 dalis). Svarbu pabrėžti, kad vien dėl pažeidimo, neatsiradus dėl šio veiksmo (neveikimo) jokių Baudžiamojo kodekso 270 straipsnio 2 dalyje nustatytų padarinių, baudžiamoji atsakomybė nekiltų⁵⁵. Padariniais šiuo atveju laikoma ne tik nusikalstamos veikos nulemta žala, bet ir tokios žalos grėsmė. Jeigu tokia grėsmė neatsiranda, asmeniui už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimus gali kilti tik administracinė atsakomybė⁵⁶.

Nusikaltimų aplinkai nusikalstami padariniai yra vertinamasis dalykas. Todėl, pagal formuojamą teismų praktiką ir baudžiamosios teisės doktriną, vertinamojo nusikalstamos veikos sudėties požymio turinys įvertinamas ad hoc (tik šiuo atveju, tik šį kartą). Tai reiškia, kad šio požymio turinys atskleidžiamas, vertinant konkrečias bylos faktines aplinkybes kiekvienu atveju⁵⁷. Analogiškai, didelės žalos ar kitų sunkių padarinių grėsmės aplinkai kriterijus, remiantis baudžiamosios teisės doktrina, yra vertinimo, atsižvelgiant į visas konkrečiu atveju susidariusias aplinkybes, dalykas. Taigi, kiekvienu atveju padariniai yra vertinami individualiai⁵⁸.

Kriterijų didelė žala ir sunkūs padariniai aplinkai vertinimas yra tiesiogiai susijęs su aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo šiurkštumu⁵⁹. Sprendžiant, ar padaryta žala orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams yra didelė ar ne, teismas turi įvertinti, kokiai gyvūnijos ar augalijos rūšiai ir daliai atsirado grėsmė, gresiančios žalos

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.

aplinkai pobūdį, mastą ir pavojingumą, nukentėjusios gamtos išteklių atkūrimo galimybes, žalos dydžio piniginę išraišką ir kitas aplinkybes⁶⁰. Pagal teismų praktiką, yra vertinami konkretūs ir realūs nusikalstamos veikos padariniai, todėl neigiamo poveikio aplinkai reikšmingumas yra tik viena iš bylos aplinkybių, į kurią gali būti atsižvelgiama sprendžiant dėl žalos dydžio, bet tai nėra vienintelis ir lemiamas žalos vertinimo kriterijus⁶¹. Žala aplinkai vertinama ir apskaičiuojama pagal aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodiką, remiantis specialistų išvadomis⁶². Nustatant aplinkybes ir pateikiant dėl to išvadas teismas turėtų išsamiai išnagrinėti tiek byloje esančius rašytinius įrodymus – aplinkos apsaugos vykdymo patikrinimo aktus, tiek patikrinimus atlikusių asmenų paaiškinimus⁶³.

Objektyviajai pusei nustatyti taip pat būtinas priežastinis ryšys tarp veikos ir jos nusikalstamų padarinių. Kalbant apie juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus aplinkai, teismas gali remtis faktu, jog padarinių atsiradimo ir juridinių asmenų atstovaujančio fizinio asmens, padariusio nusikaltimą, pareigų ėjimo laikotarpiai sutampa⁶⁴. Visgi, šis ryšys negali būti atsitiktinis, o turi būti nuoseklus, t.y. turi egzistuoti konkretus ryšys tarp juridinio asmens nusikalstamos veikos ir realių arba keliančių grėsmę padarinių.

Taigi, daugelis nusikaltimų aplinkai Baudžiamajame kodekse įtvirtinti neaiškiai, jų aprašyme gausu vertinamųjų požymių, o juos taikant būtina vadovautis kitais aplinkos apsaugą reglamentuojančiais teisės aktais. Tai sukelia baudžiamojo įstatymo aiškumo bei jo taikymo problemas praktikoje⁶⁵.

4. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus aplinkai taikymo iššūkiai

Juridinių asmenų atsakomybė už nusikaltimus aplinkai tampa vis aktualesnė, nes būtent jų veikla daro didžiausią poveikį aplinkai. Juridiniai asmenys, siekdami or-

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-654/2025; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156/2009.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

⁶⁵ MURAUŠKIENĖ, Dovilė (2020). Kai nukentėjusysis yra gamta. *Teismai. LT*. 2 (38).

ganizacinių veiklos tikslų, naudoja savo ekonomines, politines ir kitokias socialines galias, todėl geba daryti didžiulį neigiamą poveikį žmogaus, visuomenės ir valstybės gyvenimui. Siekdami pelno ir konkurencingumo rinkoje, šie subjektai neretai tampa pagrindiniais grėsmės aplinkai šaltiniais, nors tai nebūtinai reiškia tyčinį gamtos niokojimą⁶⁶.

Baudžiamosios atsakomybės institutas, taikant atsakomybę juridiniams asmenims už padarytus nusikaltimus aplinkai, turi daug trūkumų, kaip matyti ir iš analizuotos statistikos. Galima būtų išskirti kelias esmines šio instituto neefektyvumo priežastis – komplikotas kaltės įrodinėjimas, baudžiamojo proceso sudėtingumas, aplinkosaugos pareigūnų darbo neefektyvumas, didelės finansinės sąnaudos⁶⁷. Baudžiamosios atsakomybės taikymas pasižymi ilgomis procedūromis, tad valstybės institucijos dažnai negali greitai ir veiksmingai reaguoti į aplinkosaugos teisės pažeidimus. Tam, kad tyrimas būtų sėkmingas, svarbu kuo greičiau užfiksuoti reikšmingus duomenis. Uždelsus ne tik išnyksta nusikalstamos veikos pėdsakai, bet ir apskritai būna sunku nustatyti veikos padarymo laiką, o to neatlikus neįmanoma su veika susieti kaltininkų. Šiame etape aplinkos apsaugos specialistų pagalba aplinkai nusikalstamos veikos bylose yra esminė⁶⁸. Taigi, prasminga atkreipti dėmesį į tai, kad neefektyvus nusikaltimų aplinkai užfiksavimas galėtų būti siejamas su aplinkosaugos pareigūnų bei specialistų kompetencijos trūkumais arba neapgalvotu jų pajėgumų paskirstymu. Dėl to susidaro situacijos, kai juridiniai asmenys, padarę nusikaltimus aplinkai, išvengia realios atsakomybės, dažnai perkvalifikuojant nusikalstamas veikas į administracinius nusižengimus, nespėjus užfiksuoti sukeltos žalos masto.

Juridinių asmenų kaltės įrodinėjimo klausimas, taip pat yra vienas sudėtingiausių ir reikalaujantis daugiausiai resursų. Pavyzdžiui, nustatyti juridinio asmens, turinčio sudėtingą valdymo struktūrą, vardu nusikalstamai veikusius asmenis neabejotinai yra tiek nusikalstamą veiką tiriančių pareigūnų kompetencijos, tiek ir laiko resursų klausimas. Viena iš jų stoka galėtų sąlygoti tai, kad nusikalstamai linkę veikti fiziniai asmenys galėtų lengvai pasislėpti už sudėtingos juridinio asmens organizacinės struktūros, painaus, klaidinamo tarpusavio pareigų paskirstymo⁶⁹.

Pripažįstant baudžiamosios teisės bendrosios prevencijos funkcijos įgyvendinimo būtinybę, svarbu nepamiršti, kad nusikaltimai aplinkai turi specifinį pobūdį – dažniausiai jie susiję su ūkine veikla, kuri savaime nėra žalinga visuomenei. Neproporcingas baudžiamosios atsakomybės taikymas aplinkosaugos srityje gali kelti riziką

⁶⁶ MEŠKYS, Linas (2008). Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. *Jurisprudencija*, 3 (105), p. 67 – 74.

⁶⁷ MEŠKYS, Linas (2008). Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. *Jurisprudencija*, 3 (105), p. 67 – 74.

⁶⁸ MURAUŠKIENĖ, Dvilė (2020). Kai nukentėjusysis yra gamta. *Teismai. LT*. 2 (38).

⁶⁹ TIRLYTĖ-ZELENINA, Rasa (2018). Nauji juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijai Lietuvos Respublikos teisėje. *Teisės problemos*. 2 (96).

kitiems visuomenei reikšmingiems ekonominiams bei socialiniams interesams. Taip pat, kaip jau minėta, baudžiamosios atsakomybės už aplinkos apsaugos teisės aktų pažeidimus (ne)efektyvumą lemia paties instituto nelankstumas (dėl procesinių taisyklių sudėtingumo ir gausos) bei didelės jo praktinio taikymo išlaidos (palyginti su administracinių sankcijų taikymu)⁷⁰. Baudžiamoji atsakomybė turėtų būti taikoma kaip ultima ratio ir laikantis proporcingumo principo, prieš tai įvertinus, ar tie patys tikslai nebūtų pasiekiami taikant kitas atsakomybės rūšis ar prevencines priemones galimų nusikaltimų aplinkai prevencijai.

Apibendrinant, juridinių asmenų baudžiamumas už nusikaltimus aplinkai išlieka ypatingai keblus klausimas baudžiamojoje teisėje. Kaip jau minėta, juridiniai asmenys aplinkos apsaugos teisės kontekste išsiskiria galimos žalos aplinkai mastu, kuris neretai viršija fizinių asmenų padaromą žalą. Nors baudžiamoji atsakomybė gali būti veiksminga bendrosios prevencijos atžvilgiu, jos taikymas juridiniams asmenims susijęs su itin dideliais procesiniais ir finansiniais sunkumais. Smulkesnių aplinkos apsaugos pažeidimų baudimas, pasitelkiant kitų teisės šakų priemones, yra sąlyginai veiksmingas, visgi, būtent nusikaltimai aplinkai, t.y. didžiausią žalą sukeliantys teisės pažeidimai, pasižymi ypač dideliu latentiskumu. Minėtos problemos trukdo užtikrinti realų teisinės atsakomybės už nusikaltimus aplinkai įgyvendinimą ir suponuoja juridinių asmenų aplinkos apsaugos teisės sferoje nebaudžiamumą baudžiamosios teisės priemonėmis.

Išvados

Nepaisant to, kad aplinkos apsaugos teisinis reguliavimas Lietuvoje ir ES lygmeniu yra nuosekliai plėtojamas, nusikaltimų aplinkai skaičius kasmet sparčiai auga. Tai leidžia teigti, kad išsami teisinė sistema yra būtina, tačiau nepakankama sąlyga – jos veiksmingumas priklauso nuo struktūrizuotų prevencijos sistemų stiprinimo, efektyvesnių praktinių mechanizmų ir glaudesnio tarptautinio bendradarbiavimo.

Pagal išvestinės juridinio asmens atsakomybės modelį, įtvirtintą Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje, juridinis asmuo negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn atskirai nuo konkretaus, jo naudai ir interesams veikusio fizinio asmens veiksmų. Tai sąlygoja praktinius įrodinėjimo sunkumus ir gali lemti faktinį juridinių asmenų nebaudžiamumą sudėtingesnėse organizacinėse struktūrose.

Statistiniai duomenys ir teismų praktikos analizė atskleidžia, kad dauguma Baudžiamojo kodekso XXXVIII skyriuje numatytų straipsnių išlieka faktiškai neveiklūs, o būtent juridiniams asmenims baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus aplinkai, per daugiau nei dvidešimt metų, pritaikyta vos kelis kartus. Tai leidžia konstatuoti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas juridiniams asmenims už nusikaltimus aplinkai Lietuvoje išlieka neefektyvus.

⁷⁰ MURAUSKIENĖ, Dovilė (2020). Kai nukentėjusysis yra gamta. *Teismai. LT*. 2 (38).

Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus aplinkai yra neveiksminga dėl baudžiamojo proceso sudėtingumo, netinkamo finansinių resursų paskirstymo ir ypač komplikuoto kaltės įrodinėjimo. Dėl šių priežasčių baudžiamosios atsakomybės praktinis taikymas juridiniams asmenims, kurie paradoksaliai yra didžiausios žalos aplinkai sukėlėjai, yra išskirtinai retas, dažnai veikos perkvalifikuojamos į administracinius nusižengimus, o realios atsakomybės išvengiama. Atsižvelgiant į šiame moksliniame straipsnyje atliktą analizę, itin didelis nusikaltimų aplinkai latentiskumas išskirtinas kaip esminė teisinio reguliavimo spraga.

Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, 33-1014.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, 89-2741.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1968. Valstybės žinios, 2000, 74-2262.

Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992 m. sausio 21 d. Nr. I-2223. Lietuvos aidas, 1992, 20-0.

Tarptautinės teisės aktai

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija). EUR-Lex. 2016/C 202/01.

Europos Sąjungos Sutartis (suvestinė redakcija). EUR-Lex. 2016/C 202/01.

Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartija. EUR-Lex. 2016/C 202/02.

Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. lapkričio 19 d. direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę. OL L 328, 2008, p. 28–37.

Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. balandžio 11 d. direktyva 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis. OL L 1203, 2024, p. 1.

Specialioji literatūra

ABRAMAVIČIUS, Armanas; ČEPAS, Algimantas; DRAKŠAS, Romualdas (2004). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras.

AMBRAVIČIUS, Armanas; ČEPAS, Algimantas; DRAKŠIENĖ Anna ir kt. (1998). Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas.

BLACK, Henry Campell (1990). Black's Law Dictionary. 6th edition. St. Paul, MN: West Publishing Co.

CHRISTINA, Olsen Lundh (2024). The Revised EU Environmental Crime Directive. Eu-crim, 2/2024 [online]. <https://eucrim.eu/articles/the-revised-eu-environmental-crime-directive/>.

DAMBRAUSKIENĖ, Genovaitė; MARCIJONAS, Antanas; MONKEVIČIUS, Eduardas ir kt. (2004). Lietuvos teisės pagrindai. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.

- DRAKŠAS, Romualdas (2004). Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika. Teisė, 53.
- GREIČIUS, Rimgaudas (2007). Privataus juridinio asmens fiduciarinės pareigos. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- KIRŠIENĖ, Julija; PAKALNIŠKIS, Vytautas; RUŠKYTĖ, Ramutė ir kt. (2004). Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras.
- KLOVAS, H (1938). Juridinio asmens sąvoka. SOTER: religijos mokslo žurnalas, p. 3-21. [interaktyvus] <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/e10d63ed-1b34-4241-bc07-4f294247dbed/content>.
- KRAMMER, Ludwig (2003). European Environmental Law. Aldershot: Ashgate/Dartmouth.
- LEE, Maria (2005). EU Environmental Law: Challenges, Change and Decision Making. Oxford and Portland: Hart Publishing.
- MARCIJONAS, Antanas.; SUDAVIČIUS Bronius (1996). Ekologinė teisė. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas.
- MEŠKYS, Linas (2008). Juridinio asmens teisinė atsakomybė aplinkosaugos srityje: veiksmingumo problematika įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus. Jurisprudencija, 3 (105).
- MIZARAS, Vytautas (2009). Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia.
- MONKEVIČIUS, Eduardas (2006). Žemės teisė. Monografija. Vilnius: Justitia.
- MONKEVIČIUS, Eduardas; MIŠKINIS, Algirdas; MEŠKYS, Linas ir kt. (2011). Aplinkosaugos teisė. Vilnius: Justitia.
- MURAUŠKIENĖ, Dovilė (2020). Kai nukentėjusysis yra gamta. Teismai. LT. 2 (38).
- ŠULIJA, Vytautas; ŠULIJA, Gintautas (2003). Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija.
- ŠVEDAS, Gintaras; VERŠEKYS, Paulius; LEVON, Justyna ir kt. (2017). Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su) derinimo iššūkiai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- TIRLYTĖ-ZELENINA, Rasa (2018). Nauji juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijai Lietuvos Respublikos teisėje. Teisės problemos. 2 (96).
- VENCKUS, Zenonas (2008). Aplinkos apsaugos politika ir teisė. Vilnius: Technika.
- VENCKUS, Zenonas (2015). Aplinkos apsaugos teisė. Mokomoji knyga. Vilnius: Litera.
- VITKEVIČIUS, Pranciškus; VĖLYVIS, Stasys; MIKELĖNAS, Valentinas ir kt. (1998). Civilinė teisė. Vadovėlis. Kaunas: Vija.
- ŽVAIGŽDINIENĖ, Indrė (2008). Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai. Vilnius: Justitia.

Teismų praktika

- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas. Valstybinės žinios, 14/02.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas. Valstybinės žinios.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-24/2006
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-100/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-40.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156/2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-54/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-380/2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2012.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-129/2013.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19/2014.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-313/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-303/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114-696/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-303/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-358-303/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466-139/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-942/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-395-489/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-30-788/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-511/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-282-458/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-67-511/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-648/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-387/2024.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-119-719/2024.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-654/2025.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-654/2025.

Kiti šaltiniai

United Nations Environment Programme; INTERPOL (2016). The Rise of Environmental Crime, p. 17 [online]. <https://2cm.es/1nW4G>.

Europos Komisijos 2025 m. liepos 29 d. pasiūlymas dėl Tarybos sprendimas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę sudarymo Europos Sąjungos vardu. 2025/0244/NLE/.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas. 2018 m. lapkričio 8 d. teismų praktikos dėl juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo apžvalga [interaktyvus]. <https://2cm.es/1iVr>.